

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИМ АЛЬЯНСОМ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Аналізуються аспекти військово-політичного співробітництва України та Північноатлантичного альянсу в умовах російсько-української війни, яка виникла наприкінці лютого 2014 р. й триває досі. Підкреслюється, що агресія Російської Федерації проти України, захоплення Криму та територій східних областей Донбасу викликали занепокоєння і рішучі кроки НАТО зі зміцнення безпеки східноєвропейських союзників та членів Альянсу. Зазначається, що російська агресія стимулювала військово-політичне співробітництво по лінії Україна – НАТО. Зазначається, що рух України до ЄС та НАТО має велике значення для формування нової системи міжнародних відносин, яка має змінити зламану агресією Російської Федерації 2014 року, існуючу систему світової безпеки. Робиться висновок про важливість для України поглиблення інтеграції з евроатлантичним товариством.

Ключові слова: Україна – НАТО, військово-співробітництво, російсько-українська війна.

Актуальність проблеми. Агресія Росії проти Грузії (2008 р.), а потім й проти України (2014 р. – і дотепер), порушило статус-кво пострадянського простору, поставило під загрозу принципи загальноєвропейської безпеки, які були визначені у Гельсінському акті 1975 р. та ряду інших фундаментальних документів міжнародних відносин. Війна проти України окреслила процес руйнування сучасної міжнародної системи, плани поширення російської агресії й далі на Східну Європу. На той час Генеральний секретар НАТО А. Фог Расмуссен заявив, що анексія Криму та вторгнення на Донбас стали «тривожним дзвінком» для всієї трансатлантичної спільноти (*Brookings*).

Перед країнами НАТО постала необхідність переосмислення політики безпеки. Північноатлантичний альянс відразу відреагував на російсько-українську війну, зокрема, вже із середини березня

2014 р. літаки дальнього радіолокаційного виявлення та наведення почали здійснювати баражування повітряного простору з боку Польщі і Румунії уздовж українських кордонів для відстеження ситуації. У наступні місяці у Середземному та Балтійському морях відбувалося посилене патрулювання морських кордонів військовими кораблями Естонії, Франції, Німеччини, Бельгії, Норвегії, Канади, США, Туреччини та Нідерландів (*Belkin, 2014:3*).

Російсько-українська війна вплинула на зовнішню політику та політику безпеки ЄС. Вона продемонструвала, наскільки важливим є проведення єдиного курсу у зовнішній політиці європейських країн. Запровадження економічних санкцій проти Росії стало своєчасним та колегіальним рішенням, формат якого по суті був вироблений всередині ЄС протягом років і який продемонстрував певну ефективність. Крім того, агресія Росії проти України виявила необхідність консолідованої роботи європейської спільноти саме в питаннях політики безпеки та оборони. Адже навіть таке втілення «м'якої сили», як Європейський Союз, не може існувати без зміцнення силових структур (*Postimees*).

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою формування комплексної безпеки всередині ЄС стало й усвідомлення того факту, що попри сталі відносини між ЄС та РФ на зламі ХХ – ХХІ століть підвалини для напруги в сфері політики та безпеки в українському контексті виникли з часу запровадження програми «Східне партнерство» для країн пострадянського простору.

Програму «Східне партнерство» було започатковано у 2009 році. Вона є спільною ініціативою Європейського Союзу й шести країн-партнерів зі Східної Європи і Південного Кавказу: Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови та України. Програма «Східне партнерство» передбачає політичну асоціацію та економічну інтеграцію Євросоюзу з країнами-учасницями. Угоди про асоціацію з ЄС підписали Україна, Грузія та Молдова.

Угода України про асоціацію з ЄС у Кремлі трактували як таку, що підривала російський вплив у Східній Європі, адже Україна відіграла основну роль у іншому кремлівському проекті, так званої російської «євразійської єдності», а також була важливим фактором військово-морських ресурсів і дислокації військово-морського флоту (ВМФ) Росії у Криму (*Oswald, 2016: 89*).

Відтак, недопущення зовнішньополітичного курсу України на співробітництво з ЄС, збереження політичного та військового

впливу Російської Федерації в Україні, становили важливий складник загального геополітичного курсу Кремля, а наближення завершення строку перебування російських військово-морських сил на Кримському півострові та ймовірність входження України до ЄС та подальшої економічної інтеграції створювало очевидні проблеми для плану російського президента В. Путіна щодо відновлення радянської імперії.

Револуція Гідності в Україні, втеча президента Януковича до Росії та обрання українським народом курсу на європейську інтеграцію викликали гостру реакцію Кремля. 20 лютого 2014 р. за наказом президента Росії В. Путіна розпочалося вторгнення збройних сил Російської Федерації у Крим. У подальшому Російська Федерація, порушуючи норми та принципи міжнародного права, двосторонні та багатосторонні угоди, анексувала Автономну Республіку Крим і Севастополь, окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей.

Приблизне число жертв в Україні від бойових дій оцінюють від 30 до 35 тисяч. Із них – понад 7 тисяч загиблих (цивільних і українських військових). Майже 1,5 мільйона мешканців Сходу України вимушено залишили домівки. Знищено інфраструктуру окупованих регіонів, 27% промислового потенціалу Донбасу незаконно переміщено до Росії (*Український інститут національної пам'яті*).

НАТО і безумовний лідер Альянсу – США гостро відреагували на агресію Росії проти України. Агресія Росії, як зазначив тогочасний президент США Б. Обама, є небезпекою зовнішній політиці та національній безпеці Північноатлантичного альянсу, а також нагадала про важливість зобов'язань стосовно гарантії колективної безпеки, що існували між США та Об'єднаною Європою (*The White House*).

У певному сенсі події 2014 р. були своєрідним викликом міжнародному іміджу США. Чи не в першу чергу події на півдні та сході України були для США випробуванням їхнім зобов'язанням з боку іноземних, та зокрема європейських партнерів. Увесь світ спостерігав за тим, як саме зреагує єдина наддержава постбіполярного світу на факти відкритого зазіхання на міжнародне право та відверте брязкання зброєю. Більше того, в разі відсутності адекватної відповіді з боку США вся існуюча система

міжнародного порядку могла опинитися в небезпеці та спровокувати нестабільність та активізувати заморожені конфлікти в Центральній та Східній Європі. Тож Вашингтону було необхідно запевнити східноєвропейські (та особливо прикордонні з РФ) держави у тому, що російська експансія не порушить загальну безпекову ситуацію в Європі та не становитиме загрози трансатлантичним партнерам США.

Для практичної реалізації гарантій такого не порушення Вашингтон вдався до ряду кроків із підтримання безпеки на території країн-партнерів, а сааме, США розмістили свої наземні сили в Польщі та країнах Балтії, а також відправили до Литви реактивні винищувачі в рамках Польсько-литовської поліцейської місії (*Wozniak, 2016:8*). Проте протягом президентства Б. Обами позиція США щодо безпекового курсу саме відносно України залишалася поміркованою й нерішучою, зокрема у питанні щодо постачання летальної зброї Україні, як жертві агресії.

Його наступник – президент США Дональд Трамп більш рішуче зреагував на загрозу східному флангу НАТО з боку Росії. Представники нової адміністрації американської влади заявили про активізацію зусиль щодо надання Україні бойової летальної зброї для стримування агресора (*Radio Liberty*).

Отже, російсько-українська війна відкрила нову главу у зовнішній політиці та політиці безпеки США в Центральній та Східній Європі. Вашингтон утвердився в думці про необхідність нарощування власної військової присутності на східному кордоні Північноатлантичного альянсу та безпосередньо в Україні, даючи в такий спосіб Росії зрозуміти, що Сполучені Штати мають намір протистояти її агресивній поведінці на континенті.

Важливі рішення у зв'язку з війною Росії проти України були прийняті на Уельському саміті НАТО (вересень 2014 р.). Саміт Альянсу продемонстрував єдність країн євроатлантичного безпекового простору у підтримці суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України, засвідчив їхню позицію щодо важливості України для співпраці з НАТО, готовність Альянсу сприяти здійсненню широкомасштабних реформ у її оборонній сфері.

Під час засідання Комісії Україна – НАТО на рівні глав держав та урядів, проведеної у рамках Уельського саміту, країнами – членами Альянсу були прийняті важливі рішення щодо додаткових

зусиль з підтримання реформ і трансформації оборонної сфери України, підвищення оперативної сумісності між Збройними Силами України та силами НАТО. Затверджений там «План готовності до дій» був покликаний блокувати загрози, що надходили до країн Альянсу «зі сходу або з півдня». Країни-учасниці погодилися з тим, що наслідки російської агресії становлять загрозу для всієї трансатлантичної спільноти (*Міністерство оборони України*).

В умовах розпочатої Російською Федерацією війни проти України НАТО повернулося до початкової концепції стримування Росії, яка була характерною з часу створення Альянсу. Ще у 1949 р. Сполучені Штати ініціювали створення організації колективної безпеки Атлантичного Союзу. Сукупно з перевагами Бреттон-Вудської валютної системи вона надавала західно-європейським країнам захист і стабільність за ціною нижчою, ніж кожна з них мусила б заплатити поодиночі. Крім гарантованої США військової безпеки члени Альянсу отримали взаємний доступ на товарні ринки, вільний рух капіталу та об'єднання довкола лідера для відповіді на загрози виклики безпеки.

Сьогодні гарантування колективної безпеки стало знову актуальним завданням військово-політичного блоку держав-учасниць. За відновлення цієї концепції, зокрема, активно виступили країни – члени Альянсу, що раніше входили до так званого «соціалістичного табору». Влітку 2018 р. розгорнулася дискусія у польському суспільстві стосовно можливості розміщення на території країни військової бази США. У червні 2018 р. прем'єр-міністри країн Балтії висловили підтримку прагненням Польщі мати на своїй території постійну військову базу США. Про це глави урядів Естонії, Латвії та Литви повідомили на прес-конференції під час зустрічі у Таллінні. «Присутність США в регіоні Польщі і країн Балтії з точки зору Естонії дуже важлива. Можна вітати більш активний прихід до Польщі», – сказав прем'єр-міністр Естонії Юрі Ратас, додавши, що слід зберігати єдність США і країн Балтії в сфері оборони. «Вважаю, що ми всі були б зацікавлені в присутності США в нашому регіоні», – зазначив прем'єр-міністр Литви Саулюс Скверняліс. «Дуже важливо, що реалізуються рішення Варшавського саміту НАТО. Ми повинні продовжувати роботу, яка посилює безпеку, тобто продовжувати

співпрацю з США», – зазначив прем'єр Латвії Маріс Кучінскіс (*Rus.err.ee*). Таким чином, позиції Польщі та країн Прибалтики у сфері зміцнення безпеки у регіоні та співпраці із США збігаються.

У лютому 2019 р. вищий законодавчий орган країни – Верховна Рада закріпила у Конституції України курс на членство держави в Європейському Союзі та Північноатлантичному Альянсі. Втілюючи у життя цю мету, українська держава спрямовує свою діяльність на розвиток конструктивного співробітництва на Європейському континенті з такими структурами безпеки, як: НАТО, ЄС, Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) та Рада Європи (РЄ), на основі яких формується нова архітектура європейської безпеки ХХІ століття.

З 8 по 20 серпня 2019 р. відомими соціологічними інституціями України – «Фондом демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» спільно з Київським міжнародним інститутом соціології було проведено загальнонаціональне дослідження громадської думки населення України щодо курсу країни на вступ до НАТО. Опитування проводилося у 103 населених пунктах у всіх областях України, окрім окупованої Росією Автономної Республіки Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводилося тільки на територіях, що контролюються Україною. Усього було опитано 2040 респондентів старших за 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Згідно з даними опитування, вступ до НАТО підтримують 40,9% респондентів, 35,9% вбачають гарантією безпеки в позаблоковому статусі, а 7,4% – у військовому союзі з Росією та іншими країнами СНД. Соціологи нагадують, що у квітні 2012 р. лише 13% громадян вбачали у вступі до НАТО найкращий варіант безпеки, 31% українців віддавали перевагу військовому союзу з Росією та країнами СНД і ще 31% – позаблоковому статусу. Проте після початку війни 2014 р. громадська думка радикально змінилася. У наступні роки вступ до НАТО підтримувало 40 – 46% громадян, військовий союз з Росією та іншими країнами СНД – 5–7%, а прибічниками позаблокового статусу України залишалися 21–28% (*Укрінформ*).

Велике значення для курсу євроатлантичної інтеграції має розширення українсько-американського військового співробітництва. Сьогодні біля м. Очаків (Миколаївська область) за допомогою США будується нова військово-морська база для Чорноморського

Флоту України. Там, зокрема, поглиблюється морське дно з тим, щоб на базу мали можливість заходити американські військові кораблі. Має рацію Надзвичайний і Повноважний Посол України С. Корсунський, коли пропонує керівництву держави ставити питання щодо будівництва військової бази США в Україні, як це робить Польща, що вирішило би проблему безпеки не гірше ніж членство нашої держави у НАТО (*Facenews*).

Виходячи із поточної ситуації в сфері безпеки країни НАТО повинні зміцнювати власну оборону та допомогти своїм партнерам, зокрема Україні, на шляху євроатлантичної інтеграції. Таке переконання у вересні 2019 р. у Брюсселі під час брифінгу за підсумками зустрічі з Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом висловив теперішній Президент Литви Гітанас Науседа: «Ми маємо прискорити роботу та повністю виконати рішення щодо адаптації та розвитку НАТО. Ми маємо бути готовими захистити та оборонити наші країни та народи. Ми також маємо надати підтримку та допомогти нашим надійним партнерам та друзям, таким як Грузія і Україна, на шляху євроатлантичних реформ та інтеграції» (*Укрінформ*).

Таким чином, внаслідок російсько-української війни Північноатлантичний альянс розширив підтримку Україні. На сьогодні важливим напрямом є співпраця України із європейськими країнами з метою посилення контрольного механізму за реалізацією санкцій ЄС проти Росії, оновлення і модернізації персональних санкцій, зокрема, у відповідь на погіршення ситуації з правами людини, зокрема кримськотатарського населення, і зростанням мілітаризації Криму, збройним нападом на українські кораблі наприкінці 2018 р.

Рух України до ЄС та НАТО має велике значення для формування нової системи міжнародних відносин. Для України є важливим вивчення досвіду євроінтеграції колишніх країн Варшавського договору, які після декомунізації заявили про свій намір розвивати тісне співробітництво з європейськими інституціями.

Використані посилання

Belkin P., Mix D., Woehrel S., 2014. NATO: *Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe*. Congressional Research Service. 31 July 2014, p. 3.

Jean-Claude Juncker: Ukrainian Lessons. *Postimees*, [online] Доступно: <<http://news.postimees.ee/2795554/jean-claude-juncker-ukrainian-lessons>> [Дата звернення 15 серпня 2019].

New Envoy Volker Says U.S. Considering Sending Arms to Ukraine. *Radio Liberty*, [online] Доступно: <<https://www.rferl.org/a/ukraine-volker-sending-arms-russia-conflict/28637079.html>> [Дата звернення 6 липня 2019].

Obama B. Executive Order – Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine. *The White House*, [online] Доступно: <<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/06/executive-order-blocking-property-certain-persons-contributing-situation>> [Дата звернення 20 серпня 2019].

Oswald H. *Ukraine Crisis and Transatlantic Security Relations: Causes for Reassessment of strategy and Partnership*. Thesis. Naval Postgraduate School. Monterey, California, June 2016, 89 p.

Revitalizing NATO: Address by Secretary-General Rasmussen. *Brookings*, [online] Доступно: <<https://www.brookings.edu/events/revitalizing-nato-address-by-secretary-general-rasmussen>> [Дата звернення 13 вересня 2019].

Wozniak M. 2016. The Ukraine Crisis and Shift in US Foreign Policy. *Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, No. 2 (2016), vol. 18, p. 8 –102.

До 5-річчя від початку збройної агресії Російської Федерації проти України. *Український інститут національної пам'яті*, [online] Доступно: <<https://uinp.gov.ua/informaciyi-materialy/viyskovym/do-5-richchya-vid-pochatku-zbrojnoyi-agresiyi-rosiyskoyi-federaciyi-protu-ukrayinu>> [Дата звернення 2 вересня 2019].

Понад 40% українців вважають вступ до НАТО гарантією безпеки. *Укрінформ*, [online] Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2765103-ponad-40-ukrainciv-vvazaut-vstup-do-nato-najkrasou-garantie-u-bezpeki.html>> [Дата звернення 18 серпня 2019].

Президент Литви: НАТО має захистити себе та допомогти Україні та Грузії. *Укрінформ*, [online] Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2773502-kraini-nato-maut-zahistiti-sebe-ta-dopomogti-ukraini-i-gruzii-prezident-litvi.html>> [Дата звернення 7 серпня 2019].

Пріоритети співробітництва України з НАТО в оборонній сфері у світлі рішень Уельського саміту НАТО. *Міністерство оборони України*, [online] Доступно: <<http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobotnicztvo/prioriteti-spivrobotnicztva-ukraini-z-nato-v-oboronnij-sferi-u-svitli-rishen-uelskogo-samitu-nato.html>> [Дата звернення 22 серпня 2019].

Россия вмешивается везде: озвучен интересный прогноз по отношению Украины и США (видео). *Facenews*, [online] Доступно: <<https://www.facenews.ua/news/2019/456340>> [Дата звернення 5 вересня 2019].

Страны Балтии поддержали желание Польши разместить постоянную американскую военную базу. *Rus.err.ee*, [online] Доступно: <<https://rus.err.ee/836967/strany-baltii-podderzhali-zhelanie-polshi-razmestit-postojannuju-amerikanskuju-voennuju-bazu>> [Дата звернення 15 вересня 2019].

References

Belkin P., Mix D., Woehrel S., 2014. NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe. Congressional Research Service. 31 July 2014, p. 3 (eng).

Jean-Claude Juncker: Ukrainian Lessons. Postimees, [online] Доступно: <<http://news.postimees.ee/2795554/jean-claude-juncker-ukrainian-lessons>> [Дата звернення 15 серпня 2019] (eng).

New Envoy Volker Says U.S. Considering Sending Arms to Ukraine. Radio Liberty, [online] Доступно: <<https://www.rferl.org/a/ukraine-volker-sending-arms-russia-conflict/28637079.html>> [Дата звернення 6 липня 2019] (eng).

Obama B. Executive Order – Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine. The White House, [online] Доступно: <<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/06/executive-order-blocking-property-certain-persons-contributing-situation>> [Дата звернення 20 серпня 2019] (eng).

Oswald H. Ukraine Crisis and Transatlantic Security Relations: Causes for Reassessment of strategy and Partnership. Thesis. Naval Postgraduate School. Monterey, California, June 2016, 89 p. (eng).

Revitalizing NATO: Address by Secretary-General Rasmussen. Brookings, [online] Доступно: <<https://www.brookings.edu/events/revitalizing-nato-address-by-secretary-general-rasmussen>> [Дата звернення 13 вересня 2019] (eng).

Wozniak M. 2016. The Ukraine Crisis and Shift in US Foreign Policy. Interdisciplinary Political and Cultural Journal, No. 2 (2016), vol. 18, p. 8 –102 (eng).

To the 5th anniversary of the beginning of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. Ukrainian Institute of National Memory, [online] Available at: <<https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/viyskovym/do-5-richchya-vid-pochatku-zbroynoyi-agresiyi-rosiyskoyi-federaciyi-proty-ukrayiny>> [Accessed 2 September 2019] (ukr).

More than 40% of Ukrainians consider joining NATO a security guarantee. Ukrinform, [online] Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2765103-ponad-40-ukrainciv-vvazaut-vstup-do-nato-najkrasou-garantie-u-bezpeki.html>> [Accessed 18 August 2019] (ukr).

Lithuanian President: NATO must protect itself and help Ukraine and Georgia. Ukrinform, [online] Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2773502-kraini-nato-maut-zahistiti-sebe-ta-dopomogti-ukraini-i-gruzii-president-litv.html>> [Accessed 7 August 2019] (ukr).

Priorities for Ukraine's cooperation with NATO in the defense sphere in light of the decisions of the Wales NATO Summit. Ministry of Defense of Ukraine, [online] Available at: <<http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnicztvo/prioriteti-spivrobitnicztva-ukraini-z-nato-v-oboronnij-sferi-u-svitli-rishen-uelskogo-samitunato.html>> [Accessed 22 August 2019] (ukr).

Russia intervenes everywhere: an interesting forecast for relations between Ukraine and the United States has been voiced (video). Facenews, [online] Available at: <<https://www.facenews.com/news/2019/456340>> [Accessed 5 September 2019] (rus).

The Baltic countries supported Poland's desire to deploy a permanent US military base. Rus.err.ee, [online] Available at: <<https://rus.err.ee/836967/strany-baltii-podderzhali-zhelanie-polshi-razmestit-postojannuju-amerikanskiju-voennuju-bazu>> [Accessed 15 September 2019] (rus).

Burakov Yuriy

THE MILITARY POLITICAL COOPERATION OF UKRAINE WITH NORTH ATLANTIC ALLIANCE AT THE CURRENT STAGE

The basic aspects of military-political cooperation between Poland and the Baltic states with Ukraine are analyzed at the present historical stage. It is emphasized that the unexpected attack of the Russian Federation on Ukraine at the end of February 2014, the annexation of the Crimea, and then the seizure of the territories of the eastern regions of the Donbass have become a powerful impetus for the military-political cooperation of the Baltic region states against the threat of the Kremlin aggression spreading across Eastern Europe military-political bloc. It is noted that the movement of Ukraine to the EU and NATO is important for the formation of a new system of international relations, which should replace the broken aggression of the Russian Federation in 2014, the existing system of world security. It is concluded that it is important for Ukraine to study the experience of Poland and the three former Baltic republics in integrating with the European institutions and the North Atlantic Alliance.

Today, the guaranteeing of collective security has again become an urgent task of the military-political bloc of the participating States. In particular, the Alliance's member states, which were previously part of the so-called "socialist camp," were active in restoring this concept. Eastern European countries are ready to deploy US military bases on their territory, which will greatly enhance security in the region. It is concluded that Ukraine's movement to the EU and NATO is of great importance for the formation of a new system of international relations. It is important for Ukraine to study the experience of European integration of the former Warsaw Pact countries, which, after decommunization, have declared their intention to develop close cooperation with the European institutions.

Keywords: Ukraine - NATO, military cooperation, Russian-Ukrainian war.